

Aysel Özakin'ın *Mavi Maske* Adlı Romanında Persona/ Maske Arketipi

Gülay Bolattekın , Konya

 <https://doi.org/10.37583/diyalog.1838225>

Öz

Göçmen Edebiyatı ikinci kuşak yazarlarından Aysel Özakin, eserlerinde göç sürecinde ve sonrasında yaşanan sorunları kadın kahramanlar aracılığıyla aktaran bir yazardır. Aynı zamanda Fransız Dili ve Edebiyatı mezunu olan yazarın edebiyata ve dile hakimiyeti yüksektir. 1980 darbesinin ardından siyasi söylemleri sebebiyle tutuklanma endişesiyle ülkeye dönemeyen yazar Almanya ve İngiltere’de zorunlu bir göç süreci yaşamış ve bu durum eserlerinin ana temasını oluşturmuştur.

Kadın hakları konusuna eserlerinde sıklıkla yer veren yazarın eserlerinde de kendisi gibi yazın dünyasında aktif olmak isteyen karakterler mevcuttur. *Mavi Maske* adlı romanında bu amacı güden ana kahraman ön plandadır. Memleketinde imrenilen bir meslek sahibi evli ve hamile olan kahraman, içselleştiremediği yaşantısından uzaklaşmak ister. Kahraman, aile ve toplum baskısıyla sınırları çizilmiş bir yaşantıda mutsuzdur fakat bunu gizlemektedir. Yeni tanıştığı arkadaşlarının hayatında içinde sakladığı değişiklikleri gözlemlediğinde ise o güne kadar takındığı maskelerden soyutlanmak ve içinden geldiği gibi yaşamak ister. Eserin başlığı da olan maske, hikâyenin örüntüsünde toplumsal cinsiyet rollerinin yükümlülüklerini barındırır. Carl Gustav Jung’un (1875-1961) arketiplerinden persona (*maske*) çeşidine ağırlık vererek yorumlama tekniğiyle incelediğimiz *Mavi Maske* romanı kendi benliğini kazanmayı, kendini topluma olduğu gibi kabul ettirmeyi amaçlayan kahramanın mücadelesini örneklemektedir. Kolektif bilincin ürünü olan ve evrensel özellik taşıyan arketipler arasında *persona* kişinin kendini farklı sunuşunu, maskelerini tanımlar.

Göç etkileşimiyle kültürel, dini ve sosyal farklılıklar edebi eserlerde ön plana çıkmıştır. İnsanlar birbirlerini geldikleri ülkelere göre sınıflandırırken evrensel özellikler taşıyan bazı duygular bilinçaltında gizlenmek yerine açığa çıkmayı arzulamaktadır. Çalışmamızda toplumsal rollere göre yaşamını sürdüren Türk kadın kahramanın göçle birlikte geleneksel yapıdan kopuşu ve maskelerle bastırıldığı duygularını serbestçe yaşama mücadelesi ele alınmıştır.

Anahtar Sözcükler: Göçmen Edebiyatı, Aysel Özakin, Carl Gustav Jung, Arketip, Kadın Çalışmaları.

Abstract

Persona/ Mask Archetype in Aysel Özakin's Novel The "Blue Mask"

Aysel Özakin, one of the second-generation writers of migrant literature, is an author who portrays the problems experienced during and after the migration process through female protagonists in her literary works. As a graduate of French Language and Literature, she is also a writer with a high command of literature and language among the writers of the immigrant generation. After the 1980 military coup, the

author, who could not return to the country due to the fear of being arrested for her political discourses, experienced a forced migration process in Germany and England and this situation constituted the main theme of her literary works.

Frequently touching upon the issue of women's rights in her literary works, the author also has characters in her works who, like her, want to be active in the literary world. In her novel *The Blue Mask*, the female protagonist– who, like the author herself, strives to make a name in the literary world – comes to the forefront. The protagonist, who has a profession that is envied in her hometown, is married and about to have children, and wants to get away from the life she cannot internalise. Trapped in a life within the boundaries drawn by family and social pressure, the heroine is unhappy but hides this in accordance with the traditional life. When the changes hidden within the lives of her new friends are observed, she wants to shed the masks she has worn until that day and live as she truly is. The mask, which is also the title of the literary work, embodies the obligations of gender roles in the narrative pattern. Analysing *The Blue Mask* novel using Carl Gustav Jung's (1875-1961) interpretation technique, which emphasises the *persona* (mask) type of archetype, exemplifies the hero's struggle to gain his own identity and to be accepted by society as he is. Among the archetypes, which are products of the collective consciousness and possess universal characteristics, the *persona* defines how a person presents themselves differently, their masks.

Cultural, religious and social differences have come to the fore in literary works through the interaction of migration. While people categorise each other according to their countries of origin, certain emotions that carry universal characteristics seek to be revealed rather than remain hidden in the subconscious. This study examines the struggle of a Turkish female protagonist, who lives her life according to social roles, to break away from traditional structures brought about by migration and to freely experience the emotions she has suppressed behind masks.

Keywords: *Migrant Literature, Aysel Özakin, Carl Gustav Jung, Archetyp, Women's Studies.*

EXTENDED ABSTRACT

The labour migration that began due to economic agreements made with Germany initiated a literary movement that diversified the literary world, focusing primarily on themes such as homeland, love of country, and separation. Aysel Özakin, who is one of the second-generation authors of migrant literature, is not a writer who went abroad to find a job. Having participated in a scientific activity and been active in the literary world even before leaving her country, the author experienced a process of forced migration process due to her political statements. Unable to return to her country, she produced works with a feminist approach that prioritised female characters. In her work *The Blue Mask*, the author incorporates autobiographical elements into the text and addresses male and female characters who cannot break free from certain behavioural patterns in her home country.

In this respect, the work contains examples consistent with Carl Gustav Jung's persona/mask archetype, which emphasises that an individual's development and transformation continue beyond childhood, drawing on archetypes and the collective unconscious. Jung emphasises that individuals behave differently in social life than they do in relationships established primarily for economic purposes. This approach, characterised as the persona/mask archetype, offers the individual ease of adaptation. While this face presented to the outside world ensures acceptance in social life, becoming completely absorbed by this new face/faces leads to an increase in ego and causes the individual to experience problems in their private life. The work explores the struggle of a character who, as a teacher and a role model in the eyes of society, seeks to go abroad driven by an inner desire to write. Individuals of immigrant background like herself are unable to step outside the familiar order of life in their homeland and experience difficulties in adaptation. On the one hand, this attitude appears as a denial of one's essence and identity; on the other hand, it manifests as the unease caused by repressed desires.

The narrator, who also observes male immigrants in Germany, points out the multitude of responsibilities assigned to men in her homeland and how this upbringing deprives individuals of their freedom. In fact, such individuals struggle to adapt to a new environment and resist change. Consequently, they spend their time in a foreign country without forming any connections and are deprived of a new life experience. The development of the person is impeded by this. Especially in environments where intercultural communication is essential, the lack of or limited interaction can lead to conflicts.

The main character, who aspired to enter the literary world in her homeland, was belittled and discouraged, ultimately forced to step back under the suggestion that she would not succeed. The masks she developed for society — as a teacher, mother, and wife — proved insufficient in reflecting her inner world, preventing her from achieving harmony within herself. The attitude against which Jung warns, namely the inflation of the ego, comes to life in the narrator's role. Society and family expect her to maintain the same archetype. Pushing her own desires into the background and being expected to remain a useful member of society and family is tantamount to denying her existence.

Even when the narrator moves to Germany, she fears receiving similar criticism. She tries to distance herself from people who speak her own language in an effort to free herself from the restrictive attitudes that once confined her. However, when she witnesses in Germany that the very patterns of life, she avoided to escape criticism are being freely displayed and even praised by others, she feels tempted to adopt their masks. At first, she believes that by wearing these masks and imitating different personalities, she can take control of her own life. Yet, once she achieves success in the literary world, she decides to be herself. Only in this way can she find peace within her inner world, which in turn makes it easier for her to create successful works.

In conclusion, the use of masks across different channels of communication for the sake of social success should not perpetuate behavioural patterns that are incompatible with our inner selves.

Giriş

Sosyo-kültürel dönüşüm etkenlerinden biri olan göç¹, edebiyat araştırmalarında önemli bir inceleme alanını oluşturur. Ülkemizin tarihinde Avrupa ile etkileşimin artışı sağlayan İşçi Göçü ve göçmen yazarların oluşturduğu edebiyat ele aldığı vatan sevgisi, özlem, aidiyet ve dil sorunları, yabancılaşma ve toplumsal cinsiyet gibi konularla ön plana çıkmıştır. Bu bağlamda ikinci kuşak yazarlardan Aysel Özakın, Göçmen Edebiyatı'nın önemli temsilcilerindendir. Yazarın 1980 askeri darbesiyle biçimlenen göç sürecinde ele aldığı konular kadının geleneksel yaşam düzlemine sıkışmış toplumsal konumu üzerinedir. Yazar kadının toplumsal rollerinden uzaklaşarak özgürleşmesini tematik olarak sıklıkla vurgulamaktadır.

Toplumsal cinsiyet rolleri ile içsel bütünlüğün uyuşmaması izleğiyle şekillenen *Mavi Maske*, yazarın önemli eserlerinden biridir. Eserde okuyucu kurgusal düzlemde toplum ve ailenin belirlediği çerçeveden çıkmak isteyen karakterin iç dünyasındaki çatışmalara, özendiği yaşam kalıplarına ve en sonunda kendi öz benliğini buluşuna tanık olur. Karakterin iç ve dış dünyasında taşımaya zorlandığı toplumsal rollerden uzaklaşma ihtiyacı Carl Gustav Jung'un persona/maske arketipi bağlamında değerlendirilecektir. Bireyin uyum sağlama adına duygularını bastırarak kendini gizlemesinin persona/maske arketipini örneklemesi ve ortaya çıkan gerilimin toplumsal cinsiyet rollerindeki etkisini vurgulamak çalışmada önem arz etmektedir. Maske aracılığıyla dış faktörlerin dayatmalarına karşı bireyin kendinden uzaklaşıp yabancılaşması vurgulanır. İç dünyası ile dış faktörler arasında ahengi oluşturmak isteyen karakterin ise kendi benliğini inşa etmesi gereği çalışmanın çıkış noktasını oluşturur.

Bu çalışma, *Mavi Maske* romanında kadın karakterin toplumsal cinsiyet rollerinin oluşturduğu baskıyla şekillenen yaşamından iç ve dış göç ile uzaklaşmasını ele alır. Sonrasında karakterin karşılaşılan kültür çatışmalarıyla kendi benliğini oluşturmasının zorlu sürecine dikkat çeker. Jung'un arketipsel eleştiri bağlamında yorumlama tekniğiyle oluşturulan çalışmada persona/maske arketipinin kadın karakterin kimlik arayışını nasıl yapılandığı, göçün ve kültürel etkileşimin bu arayışta dönüşümü hızlandıran etkisinin ortaya konulması hedeflenmektedir. Elde edilen sonuçlar mekânsal değişimle sınırlı kalmayan içsel dönüşümün bireyin toplumsal konumlanışında önemli bir süreç olduğunu göstermeyi amaçlamaktadır.

Çalışma, dört alt başlıktan oluşmaktadır. Metnin teorik altyapısını oluşturan Carl Gustav Jung ve arketipler hakkında verilen genel bilginin ardından persona/maske arketipi detaylı olarak açıklanacaktır. Aysel Özakın ve edebi kişiliği hakkında bilgi verildikten sonra bir sonraki başlıkta eserin arketipsel eleştiri bağlamında yorumlanmasına geçilecektir.

¹ Özakın, *Öteki Sayfa* adlı röportajda (19.20-21.27 dakikalar arasında) *Stern* dergisinin Aziz Nesin başta olmak üzere Türkiye'den gelen yazarlara Türkiye'deki 1980 sonrası süreç hakkında sorular yöneltildiği bir organizasyonda vermiş olduğu cevap sebebiyle tutuklanmamak için Almanya'da kaldığını belirtir. Organizasyondan sonra dönmeyi planlayan yazar mecburen Almanya'da kalmıştır. Röportaja, belirtilen adresten ulaşılabilir. (<https://www.youtube.com/watch?v=LyfcRv1h3Kk>; En Son Erişim: 06.11.2025)

Carl Gustav Jung ve Arketip Tanımı

İsviçre’de dünyaya gelen Carl Gustav Jung (1875-1961), analitik psikoloji ekolünü kurmuştur. Jung, psikolojide kolektif bilinç dışının insan üzerinde etkisini ortaya koyarak çığır açmıştır. Kolektif bilinç dışının evrensel sembol ve imgeler olan arketipler aracılığıyla şekillendiğini vurgulayan Jung, insanın içsel yolculuğunu anlamaya yardımcı olacak ortak kültürel ve tarihsel geçmişin incelenmeye tabi tutulması ile modern psikolojinin ilerleyişine katkıda bulunmuştur (Evans 2024: 9).

Din adamı olan babası ve psikolojik sorunları olan annesi ile çevrili yaşantısında ‘felsefe, din, paleontoloji ve arkeoloji’ alanlarında kariyerini şekillendiren Jung, psikiyatri hastanelerinde çalışmakla birlikte farklı coğrafyalara yaptığı gezilerle başka toplumların yaşamlarını şekillendiren değer yargılarını gözlemlemiştir (Andaç 2023: 52-53).

Freud’dan farklı olarak bazı bilinç durumlarını sadece doğuştan getirmediğimizi düşünen Jung, “Mitolojik bileşen, motif, ilkinçe” olarak tanımlanan durumlara kendi tanımlamasında arketip demeyi tercih etmiştir (Jung 2025a: 181). Arketip, bütün insanlarda bulunan tinsel bir yapıdır (Jung 2025a: 189). Bu yönüyle hepimizde bulunması elzem olan (Jung 2025a: 190) arketip yaşam döngüsünde sergilediğimiz duruştur. Ek olarak “kolektif, evrensel ve gayrişahsi tabiatla ikinci psişik sistem” (Jung 2025a: 58) arketipleri oluşturur. Sonrasında gerekli olan unsur arketipin ortaya çıkacağı durumun belirmesidir. Etkinleşen arketip aracılığıyla dürtüsellik devreye girer ve akıl ile iradenin karşısında varlığını ortaya koyma mücadelesi verir (Jung 2025a: 64).

Arketipler etnolojik seviyede mit olarak ortaya çıktığı gibi, her bireyde bulunurlar ve etkileriye bilincin en zayıf ve kısıtlı olduğu yerlerde, fantezinin dış dünyanın olgularını istila ettiği yerlerde en güçlüdür, yani gerçekliği bu durumda en çok antropomorfikleştirirler. (Jung 2025a: 85)

Arketipler, bilinç dışında oluşmaları sebebiyle nasıl oluştukları tam anlamıyla açıklanamayan irade dışı hareketlerdir (Jung 2025a: 181). Dolayısıyla aslında içimizde bulunan gizlemeye çalıştığımız gerçekliğin ifadeleridir.

Daha önce Aziz Augustine döneminde de kullanılan Platon felsefesinde ‘idea’ sözcüğüyle eş anlamlı olan (Jung 2024b: 115), ‘Adolf Bastian, Durkheim, Huber ve Mauss’ tarafından da imgelem kategorilerine dahil edilen (Jung 2024b: 119) arketip, kolektif bilinç dışının kişide bulunan yansımalarıdır. Bu karşılık bilinç dışına yapılan bir göndermedir (Jung 2025a: 184). Bu durum hoşlandığımız ya da hoşlanmadığımız bir tutumun asıl nedenini ortaya koymada önem arz etmektedir. Jung (2025b: 135), “insanlığa ait olan yaratıcı tohumlar” benzetmesiyle kolektif bilinç dışının genel insanlık ile ilgili içimizde barınan tecrübelerine göndermede bulunur. Halk arasında anlamadığımız durumlara bile benzer tepki göstermek, heyecana kapılmak kendi mantığımızın ve sezilerimizin dışında hareket etmek kolektif bilinç dışının yansımalarıdır. Bu tutumu baskılayarak kişinin kendini zorlaması kaybolmayacak bir gerçeğin yok sayılması ile eş değer görülür. Amacı insanlığın yolunu bulması olan kolektif bilinç dışının hedefe ulaşmaya yönelik canlılığı yok sayılmamalıdır (Jung 2025b: 135-136).

Kolektif bilinç dışı, yeni doğan her insanla birlikte dünyaya tekrar gelen bütün insanlığın gelişimini kapsayan manevi bir kalıt barındırır (Evans 2024: 33). Dolayısıyla her şeyi tek başına deneyimleme fırsatı bulamayacak olan bireyin insanlığın ortak tecrübelerinden faydalanabileceği gerçeği yaşamdan ders çıkarılabilecek unsurları gösterir (Evans 2024: 68). Birey için öncekilerin tecrübelerinden yararlanabilmek bir yaşam kolaylaştırıcısıdır. Andaç da kolektif bilincin oluşumunda efsanevi öğelerin ve astrolojik unsurların rolüne değinir (Andaç 2023: 149). Her iki bilgi kaynağı sonraki nesillere eski kadim bilgilerin yansımaları sunar.

Jung, değişim ve dönüşüm geçirerek kuşaklar sonrasına da ulaşan bu yansımaların kalıcılığını şöyle ifade eder:

Hiçbir arketip basit forma indirgenemez. Hiçbir zaman boşaltamayacağımız ve asla el yordamıyla dolduramayacağımız bir kaptır. Yalnızca gücül bir varoluşa sahiptir ve maddede biçim kazandığında artık eskiden olduğu şey olmaz. Çağlar boyu baki kalır ve daima yeniden yorumlama gerektirir. Arketipler, bilinç dışının ölümsüz unsurlarıdır ama sürekli olarak şekillerini değiştirirler. (Jung 2025a: 211)

Kuşaklar sonrasına ulaşan bu ölümsüzlük hali aslında insanoğluna daimî bir rehberlik görevi de üstlenmiş olur. Arketiplerin yön göstericiliği sayesinde “birey yalıtılmışlık halinden kurtulur ve bütünlüğü yeniden tesis edilir.” (Jung 2025a: 221) Böylelikle birey karşılaşacağı sorunlara hazırlıklıdır ve olumlu sonuçlarla ayrılmada arketiplerin yararını görür:

Arketip, salt duygulanımsal tepkimeleri, içsel bir yüzleşme ve farkındalıklar zinciriyle hakimiyet altına sokar. Kim?, Nerede?, Nasıl?, Neden? sorularının alenen ortaya çıkmalarını sağlar bu, ve bu vesileyle karşı karşıya olunan durumun ve aynı şekilde hedefin idrakini kazandırır. Neticede ortaya çıkan aydınlanmanın ve kader düğümünün çözülmesinin çoğu zaman olumlu anlamda büyü bir yanı olur. (Jung 2025a: 256)

Kişi, arketipleri yorumlamada bilinçli olmalıdır. Zira arketip yalnız başına nötr iken bu özelliğinden ancak idrak ile değerlendirildiğinde kurtulur ve olumlu ya da olumsuz değer kazanır (Jung 2024c: 139).

Arketip kavramını ilksel imge olarak da niteleyen Jung, insanoğlunda bazı duygulanımların evrenselliğine dikkat çeker.

İlksel imge her zaman kolektiftir, yani en azından her millette veya her çağda ortaktır. En önemli mitolojik motifler her zaman ve her ırkta büyük ihtimalle ortaktır; akıl hastası safkan zencilerin rüyalarında ve fantezilerinde Yunan mitolojisinin bir dizi motifini kanıtlayabildim. (Jung 2019: 416)

Yaptığı gezilerle de bu evrenselliği gözlemleyen Jung, insanoğlunun uzak mesafeleri yok eden bağıntısına dikkat çekmiştir. İnsanlık için evrensel yaklaşımları barındıran arketiplerle olan ilişkimiz, kendi öykümüze karşı yoğun bir farkındalık kazandırır (Evans 2024: 21) ve farklı toplumlarla da ortak gönül bağı kurmamıza olanak sağlar. Bu sayede birey karşılaştığı sorunları çoklu bakış açısıyla daha geniş bir açıdan değerlendirebilecektir. Persona arketipi çalışmada ana unsuru oluşturması sebebiyle ayrı başlık altında ele alınacaktır.

Persona/ Maske Arketipi

Arketiplerin en yaygın kullanılan formu olan persona arketipi bu aşamada kişiye farklı durumlara göre tavır takınmasında yardımcı olacaktır. Köken olarak “kişisel”, “kişilik” [*personal, personality* (İngilizce) / *persönlich, Persönlichkeit* (Almanca)]” (Jung 2024b: 20) sözcükleri ‘persona’ kelimesinden türemiştir.

Jung’un antik dönem oyuncularının taktığı maskelerden yola çıkarak nitelediği persona “ad hoc [maksatlı] benimsenen tutumdur. Maskeyle özdeşleşen insana ‘birey’in karşıtı anlamında ‘persona’ demiştir (Jung 2016: 56). Geçtan, tiyatrodan ayrısan maskenin psikolojideki anlamını “insanın kendisi olmayan bir karakteri yaşaması” (Geçtan 1998: 177) olarak özetler. Maske kullanımı ile başkasının yerine geçme Japon No ve Kabuki tiyatrosuna kadar ulaşan yaygın bir kullanımdır. Bu tiyatrolarda Tanrılardan Orta çağ kahramanlarına kadar canlandırma yapılabilir (Jung 2020: 235). Jung, Aziz ve peygamberlerin yaşamında gözlemlediği bir diğer maske çeşidi olarak kıyafet unsurlarını vurgular. Örneğin İlyas peygamberin kaftanı ile aziz pelerini “kişinin dünyaya gösterdiği dış maske/persona” (Jung 2020: 282) örneğidir ve topluma karşı yüklendikleri sorumluluğun simgeleridir.

Sıradan insan için persona kavramı “bireyin dünyaya uyum sağlama sistemi ya da dünyayla başa çıkarken benimsediği tavidir.” (Jung 2025a: 145-146). Persona, “Dış tutuma, dışa yönelik yüze” (Jung 2024b: 432) verilen addır. Uyum sağlama sürecinde aşırıya gitme sonucu “persona’yla özdeşleşme” (Jung 2025a: 146) gerçekleşir. Yaşamın her alanında tek bir kimliğe göre yaşamaktan kaçınmak gerekir. Çünkü persona “gerçekten kişinin olmadığı ama kendinin ve diğer insanların olduğunu düşündüğü şeydir.” (Jung 2025a: 146)

Persona, “Uyum sağlama veya kişisel uyum nedeniyle meydana gelen ama bireysellikte aynı olmayan işlev kompleksleridir. Persona özellikle nesne ilişkileriyle ilgilidir. Bireyin nesneyle ilişkisi özneye ilişkisinden bariz ayırt edilmelidir.” (Jung 2024b: 430) Aksi halde özellikle çalışma hayatında takınmayı gerekli kılan maskeler özel hayatın da gizleyicisi olabilmekte ve birey çalışma ve özel yaşam ayrımında kurulması gereken dengeyi kaybetmektedir. Kendisini başkalarının gözünde belirginleşmiş kimlikle görmeye -özel yaşamında da işyerindeki gibi davranmaya- başlayan bireyin hayatın diğer alanındaki rolleri bu durumdan olumsuz etkilenecektir. Personada belirlenmiş karakterin “genelde maddi kazançlarla ödüllendirilmesi” (Jung 2025a: 146) de bu tutumun değişmesini güçleştirecektir.

Geçtan, kişinin yaşamı boyunca sosyal çevresinde çatışmadan uzak bir ortam oluşturabilmek için birden fazla personaya ihtiyaç duyduğunu belirtir. Sorun teşkil eden kısım ise bu yabancı karakterlerden birini daimî halimize sokmaktır. Egonun artmasına neden olacak bu durum yaşamın bütün anlarında kişi başta olmak üzere yakınındakilere de zarar verecektir ve en sonunda psikolojik tedavi sürecini gerekli kılacaktır (Geçtan 1998: 178).

Fromm, bu aşamada Hz. Havva ve Hz. Adem’in cennetten kovulma sürecine göndermede bulunur ve emre itaat etmeyerek insanlık tarihini başlattıklarına dikkat çeker.

Cennetten kovulma süreci insanın ayaklarının üzerinde durmayı öğrenmesi için (Fromm 2023: 10) gerekli bir aşamadır. Aynı zamanda itaatsizliğin başlattığı bu tarihi “itaat” (Fromm 2023: 11) de bitirebilir. Maddi kazancı sebebiyle cisimlenmiş personanın sürekli hali bu itaatin bir örneği olacak ve kişiyi çıkmaza sürükleyecektir.

Bunun aksine kişinin otoriteye karşı koyup kendi kararlarına göre hareket edebilmesi için hata yapmaktan korkmaması gerekir (Fromm 2023: 14). Cesareti baskılayan sebepler arasında ekonomik zorluklar başta gelir. Maddi kazancın ön planda olduğu durumlarda ortaya çıkan ve sürdürülmesi gereken maske tutumu yaşam şartlarının her birey için adil olmadığı ortamlarda daha çok karşımıza çıkar. Örneğin çalışma şartları kadını daha çok zorladığında eril davranışlar sergilediği görülmüştür. Bu durum ona eril ortamda varlığını koruma (Jung 2024b: 50) imkânı sağlar.

Özel yaşantımızın dışında belirlediğimiz “kişinin olması gerektiği ideal resmi” (Jung 2024a: 430) ile özdeşleşerek kendi içimizde de bu maskeden sıyrılamamak daimî bir özveri anlamına gelir. Özellikle maske toplum tarafından kabul gören iyi bir duruşa sahipse bu süreç kişinin kılığına girdiği şey olduğuna olan inancını kuvvetlendirecektir. Örneğin, “saygın bir kişi, genel beklentilere yakın, ideal bir maske takar- kısaca bir sahtekardır.” (Jung 2024b: 54-55). Jung, bu durumda yaşanacak sorunların sadece maskeyi takan kişiyle sınırlı kalmayarak kişinin kendisinde ve eşinde sinirlilik olarak baş göstereceğini belirtir (Jung 2024b: 17). Kişinin keyifle maskesini sürdürme arzusu ise bir yetersizliktir (Jung 2024b: 18).

Personasını geliştirebilmiş kişi iletişim süreçlerinde başarılıdır. Toplumsal etkileşimde karşı tarafın ne istediğini bilir, kendilerinden üstün personalara sahip kimselerin olduğunun farkındadır ve tavrını bu doğrultu da değiştirebilir. Aynı zamanda kendi personasına tanımlanmış davranış kalıplarının “karşı taraf için ifade ettiği anlama” da özen gösterir. Burada sorun dış ile bu kadar meşgulken “iç gerçeklerinin varlığını” göremeyecek olmasıdır (Jung 2024b: 23).

Bu yetisini çoğunlukla başkalarının düşüncelerini ön planda tutarak geliştirebilmiş kişi ise Webb’ e göre (2018: 21), kendinden çok başka tarafın kararlarına göre yaşamayı kabul etmiş duygusal ihmale maruz kalmış kişidir. Böyle kişiler yetişkinliklerinde de yardım isteme konusunda çekingen davranabilirler. Sosyal çevrelerinin arzularının ne olduğunu bilen ve bunları gerçekleştirdiklerinde doğruyu yapıyor olma hissine kapılan bu kimseler başkalarının belirlediği maskelerle uyum sağlamış bir yaşamı örnekler.

Olduğunun dışında biri gibi davranmaya uzun yıllar boyunca maruz bırakılmak kişiyi öz benliğine yabancı bir duruma düşürür. Toplumsal yaşamın kaçınılmazı olan persona/ maske arketipine dikkatli yaklaşmak ve rolleri karıştırmamak kişinin faydasına olacaktır. Eser inceleme bölümünde persona/ maske uyumsuzluğunun ve sürdürülemezliğinin bireyi çatışmaya düşüren örneklerine yer verilmiştir.

Aysel Özakin ve Edebi Kişiliği

1942 yılında Şanlıurfa’da doğan Özakin, ilk ve ortaöğrenimini İzmir’de tamamlamıştır. Yüksek öğrenimine Ankara Gazi Eğitim Enstitüsü Fransızca bölümünde devam eden yazar, *Gerçeküstücü Akımda Akıl ve Mizah* başlıklı Yüksek Lisans tezi ile akademik dünyada yerini almıştır. İlk önce çeşitli liselerde görev yapan sonrasında Gazi Enstitüsü’nde asistan olarak çalışmaya devam eden yazar, yazın dünyasına farklı dillere çevrilmiş eserler kazandırmıştır (Noman 2024: 60).

Özakin, birçok göçmen yazarın aksine Almanya’da yazarlık kariyerine başlamak yerine ülkesinde yazın dünyasında aktif olan bir isimdir. Türkçe verdiği eserler yanında Fransızca okutmanı (Balcı 2017: 72) olması sebebiyle Fransızca’yı iyi derecede bilmesi, çeviri faaliyetlerinde bulunması ve Almancayı öğrenmesi (Aysel Özakin Ingham - YouTube)¹ yabancı dil ile ilk defa Almanya’da karşılaşan yazarlardan ayırt edici yönüdür.

12 Eylül 1980 askeri darbesinin ardından Berlin Edebiyat Kolokiyumu’nun davetlisi olarak Almanya’ya geldikten sonra yazarın yaşamında yeni bir dönem başlar. Özakin, Türkiye’deki siyasi durum hakkında yaptığı söylemler sebebiyle Almanya’da kalmaya karar verir. 1985’te Almanca olarak yazdığı *Du bist willkommen* adlı şiir kitabının yanı sıra çok sayıda roman ve öyküsü Türkçe’den Almanca’ya çevrilmiştir (Wierschke 1994: 43).

Henüz Almanya’da ikamet etmeden önce Demokrat İzmir Gazetesi’nde ilk çalışmalarını yayımlayan yazar, 1974 yılında *Yeni Adımlar Dergisi*’nin düzenlediği Sabahattin Ali Öykü yarışmasında *Küçük Şehrin Soğuk Geceleri* isimli öyküsü ile birinciliğe layık görülmüştür. Bu yıllarda Cumhuriyet, Militan, Politika gibi gazete ve dergilerde yazılar yayımlamaya devam etmiştir (İzer 2018: 7).

Aysel Özakin ve Emine Sevgi Özdamar’ı ülkenin seksenli yıllarındaki karışıklığı sebebiyle “sürgün edilen entellektüeller” olarak niteleyen Lornsen (2007: 57), Özakin’in *Mavi Maske* romanı yazım sürecinde bir dönüşümün eşiğinde olduğunu belirtir. Aşağı Saksonya Worspüre sanatçı birliğinde burslu olan Özakin, dil seçiminde bir kırılma ve uzaklaşma yaşadığı için Türkçe başladığı eserine Almanca devam etmiştir (Lornsen 2007: 64).

Aufdermauer de göçle değil siyasi olaylar neticesinde Almanya’da oluşları sebebiyle iki kadın yazara farklı yaklaşır. Eserlerinde halk ve entelektüel kişiler ile etkileşime yer veren her iki yazarın devlet terörüne kurban edildiklerini belirtir. Üstelik bu yazarlar yetmişli yıllarda ve seksenli yılların başındaki siyasi gerilimlere karşı halkın ilgisini politikadan uzaklaştırmaya çalışmışlardır (Aufdermauer 2015: 13).

Tüm olumsuzluklara rağmen yazın dünyasında yer edinen Özakin, yurtdışında kaldığı dönemde “Altona Stadtschreiberin, Worpswede, Günter Grass” ödüllerine layık görülmüştür (Özakin 2007: I).

Kapak yazılarında farklı Alman yazarlarının görüşlerinin olduğu eserde Ingeborg Drewitz’de “gözleriyle, parmak uçlarıyla yazdığını” belirttiği yazarın uluslararası

¹ En son Erişim Tarihi: 06.11.2025

düzlemdeki realist yaklaşımına dikkat çeker ve onu “Orta Avrupa’da yazın hayatında aktif olan bir kız kardeş” olarak görür (Özakın 1989: 198).

Özakın, kadın karakterlerin ön planda olduğu eserinde okuyucuyu yabancı bir toplumda varoluş mücadelesi veren kadın kahramanlara tanık olmaya zorlamıştır. Doğru ve Asutay (2024: 4-5), kültürlerarasılık penceresinden inceledikleri eserde feminist bir tutum sergileyen yazarın Türk kadınının toplumsal baskı altında yetiştirilmesini eleştirdiğine ve maske ile kadının özgürleşme girişiminde bulunduğu vurgu yaptığını belirtirler.

Atik ve Doğru (2021: 71-72), Özakın’ın ikinci kuşak yazarlarından olması sebebiyle kaybolmuş bireyin kimlik arayışını eserinde canlandığını, ötekileştirilen, dışlanan Türk kadınının yaşam döngüsünde ise mavi maskenin yararlı bir etmene dönüşerek kadının aydınlanmasını sağladığına dikkat çekerler.

Benzer bir yaklaşımdan hareketle Wierschke de (1994: 86) kendisi de zorunlu göçte bir yazar olarak ana kahramanın Alman toplumu içinde etnik köken problemleriyle uğraşmak zorunda olmanın zorluğuna dikkat çeker. Köken gibi değiştirilemeyecek unsurların oluşturduğu çatışmalar çözüm alternatiflerini azaltmaktadır. Üstelik bu sorunlar siyasi altyapısı da olan durumlardır ve kadın kahraman çok daha zorlu bir çözüm arayışına maruz bırakılmıştır.

Yazar eserini ilk olarak Türkçe kaleme almıştır ve yaklaşık bir yıl sonra Carl Koß tarafından Almanca’ya çevrilmiştir. Eserin yeniden yazma özelliğiyle eğitim romanı kanonuna dahil olduğunu belirten Heim (2021: 54-55), eserde üst katmanda nitelenen Batı hakimiyetine rağmen seslendirilen diğer kahramanlarla dışlama ve ayrımcılığın olumsuz yanlarının eleştirilip birliktelik mesajı verildiğine böylelikle Avrupa ve erkek hakimiyetine karşı koyulduğuna dikkat çeker.

İzer, yazarın bu aşamada tüm cinsiyetler için özgürlük mücadelesinde olduğunu ifade eder (İzer 2018: 8). Her ne kadar hikâye memleket sınırlarının dışında geçse de arka planda 1980 öncesi siyasi kaosun hüküm sürdüğü Türkiye olduğunu belirten İzer, okumuş bir kadının geçmişinden kesitlerle bulunduğu zamandaki arayışının konu edildiğini vurgular (İzer 2018: 9).

Eserde iffet ve hasetlik gibi temaların ön plana çıktığını belirten Akdağ (2024: 267), “Pınar Kür, Alev Alatlı, Latife Tekin” (Akdağ 2024: 595) gibi feminist yazarlarda bu temanın sık kullanımına dikkat çeker. Bu yazarlar kadın figürünün geleneksel ve toplumsal değerler karşısında maruz bırakıldıkları durumları somutlaştırmışlardır.

Kadın karakterlerin ülkeden ayrılmayla başlayan hikayelerine dikkat çeken Brunner (1999: 47-48), anavatanlarında hareket alanları, sadece aile ve kültürel gelenekleriyle sınırlı bireylerin kendilerine yeni bir kültürel kimlik oluştururken çevrelerinden uzaklaşmak zorunda kaldıklarını belirtir. Kadınlar, erkek hakimiyetiyle dini, siyasi ve ahlaki çerçevenin belirlendiği bu düzende geleceklerini dış faktörlerin etki alanından korumalıdır ve akabinde uzaklaşma ile karşılaşmayı göze almalıdırlar.

Yazarın kimliğiyle kabul görme mücadelesinde kadınların ne kadar da çok ve çeşitli maske kullanmak zorunda kaldıklarını örneklediği eseri hem yerli hem yabancı

birçok ismi etkilemiştir. Yazarın uluslararası başarısı ve tüm insanlığı ele alan konuları eserlerinde işlemesi bu çalışmanın çıkış noktasını oluşturmuştur. Çünkü eserlerinde geri planı oluşturan derinlik irdelenmesi gereken bir yapıdadır. Dönemin siyasal yapısına ve kültürel yaklaşımına göndermelerin bulunduğu eser, kadın kimliği başta olmak üzere toplumsal değişimleri öngörmektedir. Eserden alıntılarla bu durum bir sonraki bölümde örnekleneyecektir.

***Mavi Maske* Romanında Persona/ Maske Arketipi**

Mavi Maske romanında arketip incelemesine geçmeden önce eseri olay örgüsünün anlaşılması için kısaca özetlemek yerinde olacaktır. Eserde adı belirtilmeyen anlatıcı, yine adı bilinmeyen taşra diye betimlenen bir sınır şehrinde ziraat müdürü olan kocası ile yaşamaktadır. Öğretmen olan anlatıcı eşine ve öğrencilerine karşı ılımlı bir yaklaşımla çevresinde takdir toplamıştır. Yaşantısını sıradan bulan anlatıcı şiir yazmakta, şiirlerini İstanbul'daki dergilere göndermekte ve yazın dünyasına katılacağı günün hayalini kurmaktadır. Kocasını onu İstanbul'da ünlü şair arkadaşı Çelik R. ile tanıştırır. Çelik R. aracılığıyla sergilere katılan anlatıcı hayatını değiştirmesine önderlik edecek Dina ile tanışır. Dina, İstanbul'da varlıklı bir ailede büyümüş ve Avrupalı öğrenim görmüştür. Anlatıcı, dışa dönük yapısıyla dikkat çeken Dina ile konuşmalarında taşrada görev yapan evli ve hamile bir öğretmen olarak yaşamaya devam ettiği takdirde yazın dünyasında verimli olamayacağı fikrine kapılır. Dina da İstanbul'dan sıkılmıştır ve anlatıcı ile yurtdışına açılmak istemektedir. Sonrasında Dina'nın ikna çalışmalarıyla kocasından ayrılan anlatıcı, kürtaç olur ve önce Berlin'de ardından Zürih'te edebiyat çevrelerine katılır. Anlatıcı, Almanya'da sosyal konulara değinmek istediği yazın çalışmaları için Kreuzberg gibi Türklerin yoğun olduğu bölgelerde gözlemlerde bulunurken Dina birçok eş ve sevgili edinerek farklı ülkelerde yaşamını sürdürür. Çocukluğunda intihar girişiminde bulunan ve Hippi hareketlerine katılımı ile uçarı bir karakter sergileyen Dina anlatıcı için entelektüel bir kadın modeli oluşturur. Kendisinden, hatta tanıdığı bütün kadınlardan farklıdır. Anlatıcı, Dina'nın teşvikiyle ülke değiştirmesine rağmen onun gibi cesur, atılgan, dışa dönük olamayacağını bilmektedir. Güzel ve entelektüel görünümüne son derece önem veren Dina kansere yakalandığında da güzel ölmek istediği için tedaviyi reddeder. Psikolojik sorunlarının da artması sebebiyle psikiyatri kliniğine yatırılan Dina ağrılar içinde hayatını kaybeder.

Bu arada Zürih'e göçmen işçiler üzerine düzenlenen bir seminere çağrılan anlatıcı, Dina'nın son kocası Emil ile karşılaşır ve görüşmek için sözleşirler. Dina, son zamanlarda Emil'den boşanmak istediğini sıkça dile getirmektedir. Hayatında tekdüzeliğe yer vermeyen Dina'nın ölmeden önce de başka sevgilisi olduğunu öğrenen anlatıcı, Dina'nın kocası Emil'i etkilemek bir diğer ifadeyle yaşamı boyunca imrendiği Dina'nın yerine geçmek ister. Görüşmeleri tam da karnaval dönemine denk gelen anlatıcı normalde yapmadığı şekilde süslenerek birçok yüzde maskelerin takılı olduğu karnaval alanında mavi maske takan Emil ile görüşür. Felsefe öğrenimi gören bir öğrenciden hoşlandığını belirten ve Dina'ya dair üzüntüsü kalmamış olan Emil, anlatıcı ile yakınlaşmayı kabul etmemiştir. Görüşmenin ardından maskeler çıkarılmıştır, karnavalda ortaya çıkan çöpler

temizlenirken yola çıkma hazırlığı yapan anlatıcı Berlin'e mi İstanbul'a mı döneceği konusunda kararsız kalmıştır.

Özakın, dönemin kadına bakışının ve toplumda kendi arzusuna göre yer edinebilme mücadelesini örneklediği *Mavi Maske* romanında yazar olma mücadelesi veren karakter ile özdeşleşir. Yazar gibi öğretmen olan ana karakter, evli ve hamiledir. Dışarıdan bakanlar için ideal bir yaşam örüntüsüne sahip olsa da içten içe kendi hayatından memnun olmayan karakter, öğretmenlik mesleği maskesi aracılığıyla ailesi ve dış dünya ile mutlu görünmeye zorlanmaktadır. Bir diğer ifadeyle ailesi başta olmak üzere toplumun beklentisine uyumlu davrandığı sürece herhangi bir çatışmaya maruz kalmadan yaşamını idame ettirebilecektir. Fakat Friedan'ın (2022: 348) da belirttiği gibi "İnsan ancak kendini gerçekleştirdiğinde ve olabileceği kişi olduğunda mutlu olur, kendini olduğu gibi kabul eder, sağlıklıdır ve suçluluk duymaz."

Aile ve toplum, eserin ana kahramanı olan aynı zamanda da öğretmen olan anlatıcıdan hep aynı yerde kalmasını istemekle onu kısıtlamaktadır. Diğer yandan halinden memnun olma maskesi yazar olmak ve yurtdışına gitme hayali olan karakteri radikal adımlar atmaktan geri koyduğu için bunalıma sürüklemektedir. Her şeyi göze alıp kocasını terk ettiğinde refah ortamı olarak gördüğü yurtdışında bu sefer de yabancıların gözünden kocasını terk etmiş bir kadın öğretmen olarak görülmeğe rahatsızlık duymaktadır ve bu yüzden bazı gerçekleri gizlemektedir:

Oradakilerin hiçbiri benim yalnızca bir öğretmen, taşralı bir ev kadını değil, üstelik gebe bir kadın olduğumu bilmiyordu. Bu özgür, kural dışı gibi görünen insanlar arasında gebeliğim sanki benim sıradanlığımı, taşralılığımı pekiştiren bir özellikti. Ve sanki gebeliğimi açığa vurursam yazdığım şiirler önemini, inandırıcılığını kaybedecekti. [...] gerçekten de bir başkası olmayı, bir başka hayata sahip olmayı istediğimi hissettim. Belki de oradakilerin her birinin istediği gibi. Sanırım uzaklık isteği, gitme isteği hepimizi birleştiren bir duyguydu. (Özakın 1988: 15)

Fromm, insanın hedeflerine ulaşmak için emek vermekten kaçınmaması gerektiğini vurgular. Amacı olmayan kimsenin yaşamının zaman içinde anlamsızlaşacağını hatta bunalımcı olacağını belirtir. Üstelik kişinin insancıl bir hedefe ulaşma arzusu yoksa kötü niyetli yöneticilerin boyunduruğunda kalmaya devam edecektir (Fromm 2023: 76).

Hayallerinin peşinden giderek Almanya'ya gelen ana karakter için daha önce Almanya'ya gelmiş olan Dina, davranışlarında başkasının ne yorumda bulunacağını dikkate almayan ve kendi arzularının peşinden giden rol model olmakla birlikte imrenilen bir maskedir. "Onun çevrenin bakışlarına, erkeklerin laf atmalarına aldırmadan yürüyüşüne hayranlık duyuyorum. Çevrede olup biten her şeyi tanır ve küçümser gibi Dina. [...] hem imrenme hem de tedirginlik uyandırıyor ben de." (Özakın 1988: 16).

Aynı yaşam alanında uzun süre kalan anlatıcı için kalıp davranışların dışına çıkmak bile endişe vericidir. Dina'nın sıklıkla gittiği mekanlara kendisinin ilk kez gidiyor oluşu çevredekilerin de dikkatini çeker:

Dar eteğimle yüksek tabureye oturmak bana beceremeyeceğim bir şey olarak görünüyör. Ama o daha benim tereddüdümü fark etmeden gidip yerleşiyor bara. Garson selamlıyor onu, bana ise belli belirsiz bir küçümsemeyle bakıyor, 'Taşradan gelmiş bir akraba mı?' diye sorar gibi. (Özakın 1988: 16)

Anlatıcının bu çekingen ve utangaç hali Almanya’da düzenini kurup yazın çalışmalarına başladığında değişikliğe uğrar. Anlatıcı toplumsal yaşamda varlığını kanıtlamıştır ama bu seferde farklı bir maskenin arkasına gizlenmek zorunda kalmıştır: “Artık sinema fuayesinde rastladığım insanlar, İstanbul’a on beş yıl önce tek başıma geldiğim günlerde olduğu gibi romantik bir ev kadını ve taşralı bir öğretmen diye bakmıyorlar bana. Genç bir kadın yazar.” (Özakın 1988: 43)

Eserde olduğunun dışında davranmak bir diğer ifadeyle çeşitli maskeleri kullanmak zorunda kalan bir diğer kesim de yurtdışında bulunan Türk kökenli erkeklerdir. Roy Porter, erkeklere her toplumda “göğsünü gererek yürüme” fırsatının sunulmasını eleştirir (akt. Friedan 2022: 462). Onların karakteriyle özdeşleşen siyaset ve ekonomi gibi hayati öneme sahip alanlarda aktif olmaları son derece olağan karşılanmakta böylelikle gücü/ yetkiyi ellerinde tutabilmektedirler. Eserdeki eril kişiler Almanya şartlarına uyum sağlayamamışlardır. Üstelik bu kişiler hala geldikleri ülkece belirlenmiş maskeleri taşımaktadırlar. Kadınlara karşı hala geleneksel tutumun maskelendiği davranışları sergilemelerini kendi öz kimliklerini korumak olarak savunsalar da iç dünyalarında bu durumun doğru olmadığını farkındadırlar. Çok küçük yaşlarda toplumun, ailenin yüklediği manaları barındıran maskeler şimdi onlara yeni bir yaşam kurmada engel teşkil etmektedir:

Evdeki sıkıntıları büyülü değnekle bertaraf eder gibi gidermesini bekleyen annenin saygısını kazanmak, yaşlanmakta olan, işçilikten ya da işsizlikten kamburu çıkmış babanın ailedeki yerini almak, kız kardeşlerinin giyimine, hal ve gidişine mukayyet olup, kocaya devroluncaya kadar namuslarına bekçilik etmek. Kız kardeşlerine ya da karılarına göz diken, onların kadınlığını çalmaya çalışan öteki erkekler karşısında korkusuz şövalyeler gibi davranırlar. Gazetelerde elleri kelepçeli fotoğrafları çıkar, çoğu zaman acıya ve hayata meydan okuyan keskin bakışlarıyla... Bu delikanlıların gizli duygularını ortaya koyabildikleri yer ise peynirli ve kavunlu, arkadaşlar arasında düzenlenen bir rakı sofrasıdır. İşte bu sofrada hüngür hüngür ağlayabilirler. (Özakın 1988: 43)

Türk göçmen erkekler ne geldikleri ülkede, ne ailelerinde ne de bulundukları ülkede, çalışma ortamında kendi bilinçlerine uygun bir yaşam kurabilmişlerdir ve bu durumun hüznünü yine kendi içlerinde yaşamaktadırlar. Jung, ailenin sıcaklığını annenin göğsüne benzetir ve ailenin herkesin dünyaya geliş sebebi olduğunu vurgular (Jung 2025b: 163). Aile güvenilir bir mekân olarak kişiye bilinç dışında bulunma imkânı sunmaktadır ve bireyin bilince ulaşması da bu aile içinde gerçekleşecektir (Jung 2025b: 163). Fakat eserde ailenin çocuklarına bu gelişim imkânı sunmadığı görülür. Alkolün etkisiyle bilincin devre dışı kaldığı rakı sofrasında topluma karşı takınılan ve eril gücü simgeleyen maskeler düşmektedir. İç dünyanın açığa çıktığı bu an kısıtlıdır.

Erich Fromm da bu konuda ailenin yetiştirme şeklinin çocuğun kendini ifade etmede etkili olduğuna değinir ve ailenin çocuğu baskılamasını bir diğer ifadeyle maskelere başvurmasına sebep olmasını eleştirir. Çocuğunu sürekli uyumlu olması konusunda baskılayan aile çocuğun farklı fikirlere kapalı kalmasına hatta farklı olmaktan endişe duymasına sebebiyet vermektedir. Böyle yetişen birey korkusundan kendi çocuklarını da bu döngüde yetiştirecektir (Fromm 2023: 27).

Diğer yandan aşırı tepki çekeceği düşünülen özel durumlarda toplumu olumlu bir açıdan etkileyecek seçeneklere de başvurulur. Eşcinsel kimliğini entelektüel birikimiyle kapamaya çalışan Çelik R., anlatıcıya diğer erkeklerden daha donanımlı gelir. Anlatıcı bu entelektüel maskenin etkisini “Çelik R. uygarlıklar gezgini bir insan gibi görünmüştü bana ve ondaki bu çeşitlilik bendeki özgürlük özlemini kamçılıyordu” (Özakın 1988: 13) diyerek belirtir.

Eserde dış görünüş karşı tarafı etkilemekte kullanılan ilk maske olarak sıklıkla karşımıza çıkar:

Tekin de Dina gibi ruhundaki karışıklığı örtmek istercesine sık giyiniyor. Siyah kruvaze ceketini, her zaman boyalı siyah kösele ayakkabıları. Birlikte bir davete giderken benim altı kauçuk sarı ayakkabılarıma gülüyor: ‘Ortaokullu kızlar gibi giyiniyorsun. Gizli, modern bir şıklık, Dina gibi.’ (Özakın 1988: 47)

Eserde, esere adını veren aynı zamanda karakterlerin iç ve dış dünya uyumsuzluklarını farklı rollere bürünerek maskelediğini örnekleyen somut maske örneklerine de rastlanılır. Karnaval dönemlerinin aşırıya kaçan yaşam serbestliğine göndermede bulunan yazar, takındığı mavi maskesiyle imrendiği fakat tanınırlığı sebebiyle zorlandığı davranışları yapmaya cesaret gösterir:

Kendi kendime isyan eder gibi odama koşup dudaklarımı ve gözlerimi aşırı bir biçimde boyadım, kırmızı kazağımı geçirdim sırtıma ve merdivenlerden koşarak indim. Yüzleri eflatun, beyaz, yeşil boyalı, başlarında saksılar, sini sini meyveler, abajurlar taşıyan, kasnaklı etekli kadınlar, uzun peruklar, kadın şapkaları takmış, makyajlı, maskeli erkekler Zürih birden bir düşe dalmış gibi. Düş açığa çıkarılmış ve gündelik hayat terkedilmiş gibi. Gündelik hayat maskeleri. (Özakın 1988: 106-107)

Maskeye çok büyük anlam yükleyen anlatıcı yaşamına, cesaretine ve karar almadaki özgüvenine hayran kaldığı Dina’ya benzemek istemektedir. Karnaval döneminin göstergesi olan maskelerde sadece yüzünü gizlemek yerine arzuladığı bir yaşam formuna ulaşmak ister:

Dina... Karnavalda takmak istediğim tek maske buydu sanki. İçimde gizli olanı dışarı taşımak, yüzüme yerleştirmek. Kahkahalarla gülmek, tanımadığım insanlarla kol kola yürümek, şarkı söylemek, dans etmek istiyordum. Kendime kavuşmak. Bir eksiği tamamlamak. Karnaval bir terapi gibidir’ diyor, yanımdaki İsviçreli. ‘İnsanlar karnavalda doğallıklarına yeniden kavuşurlar. Evlerinde, işlerinde, yollarda kaybettikleri doğallık. Özellikle İsviçreliler doğallıklarını kaybetmek üzere eğitilirler. (Özakın 1988: 110)

Karnaval, insanın sakladığı arzularını serbestçe açığa çıkardığı dönem olarak eserde bir dönüm noktasıdır. Weber (2009: 56) de karnaval dönemlerinin insanı rutin yaşamından uzaklaştıran rolüne göndermede bulunur. Maske sayesinde bastırılmış duygularını açığa çıkaran ve “femme fatale” bir karaktere dönüşen anlatıcı baştan çıkarıcı haliyle erkek dünyasının sistemini de göz önüne serer. Coşku ile benliğini kaybeden anlatıcı maske ile artık yaşamayan arkadaşı Dina ile de bir bağ kurmuştur ve onun gibi hatta ondan daha çekici olmayı amaçlamıştır.

Anlatıcı, fiziki maskeyi yüzüne takar takmaz müthiş bir dönüşüm geçireceği hayaline kendini inandırmıştır.

Birden içimde kabaran şeytani duyguyla çantamdaki mavi maskeyi çıkarıp yüzüme yerleştiriyorum. Bir düşteymişim gibi hissediyorum kendimi. Ben değil de maske karar veriyor ve benden bağımsız bir serüvene çıkıyor. [...] Maskenin cesareti, kendine güveni şaşırtıyor beni suçsuz ve rahat. Geçmiş hatırlamayan ve gelecekle ilgili hiçbir korkusu olmayan bir varlık. Gerçekten de bir düş kahramanı gibi hafif. (Özakın 1988: 139)

Kendisini bu maskeyi kullanmaya teşvik eden itici sebebin aynı zamanda Dina'nın da tercihi olduğunu düşünür: “Var olmaya aç olmak. Dina sanki bu yüzden bir ikinci kişiliği ekliyordu kendine, kendiyle barışamayan bir başkasını. Kendisi olmak ona yetmiyormuş gibi. Kendini değil de bir rolü tercih edercesine.” (Özakın 1988: 139)

Kendiyle barışık olmayıp başka bir kimliğe bürünebilmenin etkileyciliği anlatıcıyı aynı zamanda zorlayan bir faktördür. Gecenin karanlığı ile bütünleşen maskeyi gün doğduğunda çıkarma kararı alan anlatıcı geçmişine şahitlik eden kendi çehresini varlığının kanıtı olarak görür ve gölgelemek istemez:

Ani bir kararla çıkarıyorum az önce yüzüme yerleştirdiğim maskeyi. Yeniden çantama koyuyorum. Göğün ağarmakta olduğunu fark ediyorum. Düş bitti, gün başlıyor. Havanın serinliği maskenin yüzümdeki izlerini siliyor. Birden hoşlanıyorum kendi yüzümden. Anıları ve özlemleri olan yüzümden. Bir yüzü maskeden ayıran şeyler: anılar ve özlemler. (Özakın 1988: 106)

Weber, dışarıdan gelen bir tehlike unsuru olarak algılanan maskenin çıkarılışını kişinin kendini aynada görmek kadar gerçekçi ve etkileyici olduğuna değinerek bu durumu “ataerkil düzenden, kültürel kökenden kopuş” ve “kendi kendine yeten kimlik”e dönüşüm olarak adlandırır (Weber 2009: 61-62). İlk başta özgürleştirici bir etkisi bulunan bu kopuşun birçok endişeyi de beraberinde getirdiği dikkatlerden kaçmamalıdır.

Bu karar aynı zamanda Dina gibi bir yaşam sürmeme dileğinin de somut göstergesidir. Anlatıcının yaşamı boyunca kısa süreli birliktelikler ve zevkleriyle adından söz ettiren Dina'ya karşı ilk etapta duyduğu hayranlık yazın hayatında başarılı olmasıyla kaybolmuştur. Anlatıcı göçmenlikle örtülü yargıların çevrelediği yaşantısında hatıralarına verdiği değer sayesinde kalemiyle var oluşunu kanıtlamış ve içinden geldiği gibi davranabilmiştir.

Sonuç

Kişinin yaşam boyu öğrenip kendini geliştirme ve değiştirme yetisini vurgulayarak öncüllerinden ayrıışan Jung, yaşamda karşılaşılan sahnelerin bu gelişime katkısına dikkat çekmiştir. Jung, sadece çocuklukla sınırlamadığı gelişme ortamını aile ve iş hayatı başta olmak üzere çevre çeşitliliğine kadar götürür. Eserde bu gelişim süreci arkadaşının ikna etmesiyle şehir ve ülke değiştiren anlatıcının karşılaştığı farklı yaşam tiplerinde kendini göstermiştir. Yazar olma hayalinin peşinden giden anlatıcı öğrenme ve gelişme sürecinin zorluklarıyla yüzleşmiştir.

Dış dünyanın zengin içeriğiyle yaşanan her karşılaşma kişide davranış şekillerinin değişmesine sebebiyet verecek oluşumları beraberinde getirmektedir. Jung'un çalışmalarıyla *kolektif bilinç dışı* diye adlandırılan bu etkenin aslında mitolojik anlatılardan Afrika kabilelerine kadar evrensel olan değerleri ön plana çıkardığı

ispatlanmıştır. Kişi ilksel imgelerden hareketle toplum içinde edindiği rollere biçtiği davranış kalıplarını sergilerken Jung'un ana arketiplerinden persona (maske) arketipini aktifleştirmiş olur. Bir diğer ifadeyle dış ortamla münasebetimiz sırasında uyum imkanını artıran ve bizi çatışmalardan uzaklaştıran persona (maske) arketipi, Aysel Özakin'ın *Mavi Maske* adlı eserinde imrendiği arkadaşı Dina'nın teşvikiyle önce şehir sonra ülke değiştiren ana kahramanın arayış ve uyum sürecinin gerektirdiği değişimlerin yansıması olmuştur.

Küçük bir toplumda tabulaşan yaşam anlayışlarının dışına çıkmak isteyen bir diğer ifadeyle ona zaman içinde yerleşmiş olan maskeleri (evli, kadın öğretmen, hamile) ortadan kaldırmak isteyen ana kahramanın mücadelesi gözlemlenmiştir. Gezgini ve özgür ruhlu, kıyafet ve eş seçiminde toplumun değil zevklerinin ardına düşen maskeleriyle ana kahramana rol model olan Dina karakteri, kahramanı ilk önce şehir ve sonrasında ülke değiştirmeye ikna etmesiyle persona değişimini başlatmıştır. Yazın dünyasında aktif olmak isteyen fakat yaşadığı toplumda kendine biçilen roller sebebiyle hareket alanı kısıtlanan ana karakter Dina'nın personasına geçmek istemiştir. Eşinden, çocuğundan ve ülkesinden vazgeçerek bunu uygulamaya döken ana kahraman, zaman içinde kıyafet ve makyajında yaptığı aşırıya kaçan değişikliklerle bu durumu somutlaştırmaya çalışmıştır. Bir karnaval döneminde taktığı maske ile o güne kadarki edindiği personaları bir kenara itmiştir. Çevresindeki kadın ve erkeklerin de renk renk olan maskelerinde aynı mücadelenin izlerini gören kahraman özellikle erkeklerde entelektüel birikim ve marjinal kıyafet seçiminde personayı farklılaştırma, etkin ve görünür kılma gibi bir amacın olduğunu vurgulamıştır.

Karnaval dönemlerinde insanların aslında bastırdığı duyguları açığa çıkardığını dolayısıyla herkesin farklı farklı personalarla toplumda var olduğunu gözlemleyen ana kahraman bunu toplumsal yaşamın bir gereği olarak kanıksamıştır. Yüzündeki somut maskeyi çıkardığında duyduğu rahatlık ise persona çeşitliliğinden ziyade başkalarına öykünmeden kendisi olabilmenin, kendi değerleriyle var olabilmenin çok daha önemli ve zor olmasının farkındalığını okuyucuya göstermiştir.

Eserde somut maskenin bıraktığı izlerle kişinin gelişiminde iz bırakan yaşanmışlıklara önem verilmesi gerektiğine, bu anıların gelişimde önemli payı olduğuna açıklık getirilmiştir. Özellikle yaşam alanında yapılan radikal değişikliklerin beraberinde farklı toplum ve coğrafyalarla karşılaşılmasının getirdiği zorluk, uyum için farklı personaların/maskelerin varlığını gerekli kılsa da öz değerlerden tam anlamıyla bir kopuşun refah getirmeyeceği tespit edilmiştir. Kişinin kendi benliğini oluşturan anıların ve bu anılara duyulan hissiyatın kişinin kendi benliğine uyan davranış kalıplarını sergilemede ve kültürlerarası iletişimde farklı değerlere saygılı olmada yardımcı olacağı görülmüştür.

Kaynakça

Akdağ, Ayşe Bengisu (2024): *Türk Romanında Kadın Cinayetleri (1950-2010)*. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Bursa Uludağ Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü / Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı / Yeni Türk Edebiyatı Bilim Dalı, Bursa.

- Andaç, Özlem** (2023): *Carl Gustav Jung, Haz Dediğimiz Şey*. 1. İstanbul: Zeplin Yayınları.
- Asutay, Hikmet / Doğru, Nihan** (2024): Kültürlerarası Yazın Bağlamında Aysel Özakin’in “Mavi Maske” Adlı Eserinde Kadın. *Balkan and Near Eastern Journal of Social Sciences*, 1-10.
- Atik, Oktay / Doğru, Nihan** (2021): Aysel Özakin’in Mavi Maske Adlı Eserinde “Öteki”nin İşlevselliği. *Humanitas - Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, 9 (17). 59-75. doi:<https://doi.org/10.20304/humanitas.824622>, (Erişim Tarihi: 10.05.2025).
- Aufdermauer, Gesine** (2015): *Migration in literarischen Werken: Identitätsbildung und Fremderfahrung in Texten von Aysel Özakin und Emine Sevgi Özdamar*. Almanya: Diplomica Verlag.
- Balcı, Umut** (2017): *Migrantenliteratur im DaF Unterricht*, 1. Saarbrücken: Akademikerverlag.
- Brunner, Maria E.** (1999): Daß keinem seine Gestalt bleibt, ist die treibende Kraft der Kunst - Migrationsliteratur von Aysel Özakin. *Sprache und Literatur*, 30(1), 47-61. <https://doi.org/10.30965/25890859-03001006>, (Erişim Tarihi: 10.05.2025).
- Evans, Eddie** (2024): *Carl Gustav Jung’a Göre Sen Kimsin?* 1. Baskı Ankara: Gece Kitaplığı.
- Friedan, Betty** (2022): *Kadınlığın Gizemi*. (N. Eryılmaz Çev.) 1. Baskı İstanbul: Sander Yayınları
- Fromm, Erich** (2023): *İtaatsizlik Üzerine*. (N. Soysal Çev.) 7. Baskı. İstanbul: Say Yayınları.
- Geçtan, Engin** (1998): *Psikanaliz ve Sonrası*. 8. Baskı. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Heim, Lea Laura** (2021): Rewriting the Nation: German-Turkish Transformations of the Bildungsroman. *Журнал Фронтирных Исследований*, 6/ 2 (22), 37-67. (Erişim Tarihi: 10.05.2025).
- İzer, Özge** (2018): Aysel Özakin’in Roman ve Hikâyelerinde Sosyal Meseleler, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kırklareli Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü / Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Kırklareli.
- Jung, Carl Gustav** (2016): *Analitik Psikoloji Sözlüğü*, (N. Nirven). 1. Baskı. İstanbul: Pinhan Yayıncılık.
- Jung, Carl Gustav** (2019): *Dört Arketip*. (Z. A. Yılmaz, Çev.). 6. Baskı. İstanbul: Pinhan Yayıncılık.
- Jung, Carl Gustav** (2020): *İnsan ve Sembolleri*. (H. M. Ilgın, Çev.). 3. Baskı. İstanbul: Kabalcı Yayıncılık.
- Jung, Carl Gustav** (2024a): *Psikolojide Tipler*. (N. Nirven, Çev.). 4. Baskı. İstanbul: Pinhan Yayıncılık.
- Jung, Carl Gustav** (2024b): *Feminen Dişilliğin Farklı Yüzleri*. (T. V. Soylu, Çev.). 8. Baskı. İstanbul: Pinhan Yayıncılık.
- Jung, Carl Gustav** (2024c): *Ruh, İnsan, Sanat, Edebiyat*. (İ. H. Yılmaz, Çev.). 5. Baskı. İstanbul: Pinhan Yayıncılık.
- Jung, Carl Gustav** (2025a): *Arketipler ve Kolektif Bilinç Dışı*. (C. Şeref, Çev.). 1. Baskı. İstanbul: Pinhan Yayıncılık.
- Jung, Carl Gustav** (2025b): *Bilinç ve Bilinç Dışı*. (C. Şeref, Çev.). 3. Baskı. İstanbul: Pinhan Yayıncılık.
- Lornsen, Karin** (2007): *Transgressive topographien in der turkisch-deutschen post-migrantenliteratur* (T). University of British Columbia. Retrieved from <https://open.library.ubc.ca/collections/ubctheses/24/items/1.0066275>. (Erişim Tarihi: 10.05.2025).
- Noman, Özlem** (2024): Özakin ve Kulin’de kadın karakterlerin göç ve sosyo-kültürel bağlamda “Kimlik” ve “Benlik” sorunsalı, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Aydın Adnan Menderes Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü / Karşılaştırmalı Edebiyat Ana Bilim Dalı, Aydın.
- Özakin, Aysel** (1988): *Mavi Maske*. 1. Baskı. İstanbul: Can Yayınları.
- Özakin, Aysel** (1989): *Die blaue Maske*. 1. Baskı. Frankfurt am Main: Luchterhand Literaturverlag.
- Özakin, Aysel** (2007): *Genç Kız ve Ölüm*. 1. Baskı. İstanbul: Yordam Kitap.

- Webb, Jonice** (2018): *Çocuklukta İhmalin İzi: Boşluk Hissi* (G. Arıkan, Çev.). 28. Baskı. İstanbul: Solo Unitas.
- Weber, Angela** (2009): Im Spiegel der Anderen: Doppelböckige Spurensuche in Aysel Özakin's Roman 'Die blaue Maske'. Im Spiegel der Migrationen: Transkulturelles Erzählen und Sprachpolitik bei Emine Sevgi Özdamar, Bielefeld: transcript Verlag, 53-78. <https://doi.org/10.1515/9783839411117-002>. (Erişim Tarihi: 10.05.2025).
- Wierschke, Annette** (1994): *Schreiben als Selbstbehauptung: Kulturkonflikt und Identität in den Werken von Aysel Özakin, Alev Tekinay und Emine Sevgi Özdamar* (Order No. 9505445). Available from ProQuest Dissertations & Theses Global. (304104913). Retrieved from <https://www.proquest.com/dissertations-theses/schreiben-als-selbstbehauptung-kulturkonflikt-und/docview/304104913/se-2>. (Erişim Tarihi: 10.05.2024).

İnternet Kaynağı

<https://www.youtube.com/watch?v=LyfcRv1h3Kk>. (Erişim Tarihi: 06.11.2025).